

رابطه حق الزحمه حسابرسی با کیفیت سود و کیفیت گزارشگری مالی

فرزین خوشکار^۱

سهیلا رستمی*^۲

مهناز خنده^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۰/۲۸ تاریخ چاپ: ۱۳۹۸/۱۱/۰۵

چکیده

گزارشگری مالی به طور مستقیم رو بازار سرمایه اثر گذار است. حق الزحمه خدمات حسابرسی شرط ضروری برای اطمینان نسبت به گزارشهای مالی است. اگرچه حق الزحمه بیشتر حسابرسی همیشه بیانگر هزینه حسابرسی با کیفیت بالاتر نیست. نتایج پژوهشهای مرتبط با حق الزحمه غیرعادی حسابرسی نیز به شکل های مختلفی در ادبیات حسابداری وجود دارد که این نتایج بیانگر پیچیدگی و نامشخص بودن تفسیر حق الزحمه حسابرسی و رابطه آن با گزارشگری مالی است. هدف این پژوهش بررسی رابطه حق الزحمه حسابرسی با کیفیت سود و کیفیت گزارشگری مالی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد. اطلاعات مورد نیاز این پژوهش برگرفته از صورت های مالی ۱۱۹ شرکت در بازه زمانی ۱۳۹۶-۱۳۹۲ می باشد. روش پژوهش از نوع توصیفی همبستگی با رویکرد کاربردی بوده و روش گردآوری اطلاعات در بخش مبانی نظری از روش کتابخانه ای و در بخش آزمون فرضیات از روش اسنادکاوی صورتهای مالی میباشد و برای تجزیه و تحلیل فرضیه از تحلیل پانلی با روش اثرات ثابت کمک گرفته شده است. نتایج برآورد مدل نشان داد که بین حق الزحمه حسابرسی و کیفیت سود و کیفیت گزارشگری مالی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنادار و منفی وجود دارد.

واژگان کلیدی

حق الزحمه حسابرسی، کیفیت سود، کیفیت گزارشگری مالی

^۱ مدرس گروه حسابداری و مدیریت، موسسه آموزش عالی ناصر خسرو، ساوه، ایران (F.khoshkar@hnhk.ac.ir)

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، موسسه آموزش عالی ناصر خسرو، ساوه، ایران (* نویسنده مسئول: Rostami.s@hnhk.ac.ir)

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، موسسه آموزش عالی ناصر خسرو، ساوه، ایران (Khandeh.m@@hnhk.ac.ir)

مقدمه

گزارش‌های مالی یکی از مهم‌ترین فرآورده‌های سیستم حسابداری است که یکی از اهداف عمده آن فراهم کردن اطلاعات لازم برای ارزیابی عملکرد و توانایی سودآوری بنگاه اقتصادی می‌باشد (مرادی و همکاران، ۱۳۹۸). از طرفی ارزیابی کیفیت سود به استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی کمک خواهد کرد که قضاوت و ارزیابی درستی از سود دوره جاری و برآورد سود آتی داشته باشند. باید توجه داشت که اهداف حسابداری و گزارشگری مالی از نیازها و خواسته‌های اطلاعاتی استفاده‌کنندگان نشأت می‌گیرد. هدف اصلی گزارشگری مالی بیان اثرات اقتصادی رویدادها و عملیات مالی بر وضعیت و عملکرد واحد تجاری جهت کمک به استفاده‌کنندگان بالفعل و بالقوه برای اخذ تصمیمات مالی در ارتباط با واحد تجاری می‌باشد (بکر^۱، ۲۰۱۰). پیشینه تحقیقات مرتبط با حق الزحمه غیرعادی حسابرسی و تأثیر آن بر کیفیت گزارشگری مالی نتایج متفاوتی را نشان می‌دهد. دلیل این نتایج متفاوت می‌تواند با تحلیل تفصیلی و جزئی حق الزحمه حسابرس مشخص شود اگرچه مطابق با مبانی نظری و تحقیقات پیشین فرض بر این است که حسابرسان کیفیت پایین اطلاعات حسابداری را با دستمزد حسابرسی بالاتر قیمت‌گذاری می‌کنند بدین معنی که از شرکت‌هایی با کیفیت حسابداری پایین دستمزد بالاتری را مطالبه می‌کنند بنابراین هرچه عامل باقیمانده مدل حق‌الزحمه بیشتر باشد نشان‌دهنده کیفیت پایین‌تر شرکت صاحب‌کار است (اندرو و همکاران^۲، ۲۰۱۱).

کیفیت گزارشگری مالی به معنای انتقال اطلاعات بهتر درباره عملیات شرکت و سیستم گزارشگری است و باعث تصمیم‌گیری بهتر و ارزیابی کاراتر مباشرت مدیریت می‌شود. کیفیت گزارشگری مالی سبب سودمندی اطلاعات می‌شود، بنابراین واضح است که قانون‌گذاران و سرمایه‌گذاران برای داشتن گزارشگری با کیفیت بیشتر هم‌عقیده هستند، زیرا اعتقاد نهایی این است که کیفیت گزارشگری مالی به‌طور مستقیم رو بازار سرمایه اثرگذار است. بنابراین با توجه به این که کیفیت گزارشگری مالی تأثیر بااهمیتی بر بازارهای سرمایه دارد، می‌توان نتیجه گرفت که در سطح کلان، کیفیت گزارشگری مالی دارای اثرات اقتصادی است (براندت و همکاران^۳، ۲۰۱۰).^۳ در صورتی که کیفیت اطلاعات حسابداری در گزارشگری سالانه افزایش یابد، سهامداران خواهند توانست اطلاعات موجود در ارزش دفتری سهام که برای پیش‌بینی سودهای آتی مفید می‌باشد را بهتر و با صحت بیشتری ارزیابی نمایند علاوه بر این کیفیت اطلاعات حسابداری منجر به ارتقای جایگاه حسابداری در بازار سرمایه و کاهش هزینه نمایندگی بین مدیران، سهامداران و تأمین‌کنندگان مالی می‌شود لذا بررسی و ارزیابی کیفیت اطلاعات از موضوع‌های جالب‌توجه پژوهشگران بوده و به کارگیری معیاری برای سنجش این کیفیت همواره به‌عنوان مسئله‌ای چالش‌برانگیز در این حوزه تحقیقاتی مطرح بوده است (اندرو، ۲۰۱۱).

همچنین کیفیت پایین سود یا به عبارتی مدیریت سود اغلب در شرکت‌هایی رخ می‌دهد که مکانیزم‌های باکیفیتی برای حمایت از منافع سرمایه‌گذاران و کنترل رفتار فرصت‌طلبانه مدیران وجود ندارد از جمله این مکانیزم‌ها، ارتقای کیفیت

¹ Baker

² Andrew

³ Brandt

حسابرسی و حسابرس مستقل می‌باشد و از سوی دیگر موج اخیر رسوایی‌های شرکت‌های سهامی بزرگ دنیا موجب گردیده که شرکت‌ها توجه و اهمیت زیادی به لزوم بهبود سازوکارهای حاکمیت شرکتی و افزایش شفافیت در اطلاعات حسابداری داشته باشند. ساختار در شرکت‌های سهامی عام بسیار متنوع است و از این رو به نظر می‌رسد که کیفیت نظارت بر فعالیت‌های مدیران در بین شرکت‌های مختلف، متفاوت باشد. با رشد رقابت در حرفه، مؤسسات حسابرسی ضرورت ارائه خدمات با کیفیت هر چه بهتر و بهای کمتر به بازار را بیشتر دریافته‌اند. برای رقابت بر پایه‌ای به‌غیر از کیفیت و متفاوت کردن خدمات، مؤسسات حسابرسی به دنبال بهینه نمودن حق الزحمه خود و بهترین پیشنهادها برای آن هستند. بدین ترتیب که هم درآمد خود را حداکثر سازند و هم کار را در شرایط رقابتی از دست ندهند. به همین منظور، آگاهی از تأثیرات حق الزحمه حسابرسی می‌تواند بسیار مفید باشد (چن و همکاران^۴، ۲۰۱۰).

امروزه، حسابرسان مستقل با فشارهای روزافزون برای کنترل و کاهش حق الزحمه‌ی حسابرسی مواجه هستند. این موضوع موجب شده است که حسابرس و صاحب کار برای تسهیل این موضوع به بررسی ارتباط میان حق الزحمه و کار حسابرسی بپردازند، عوامل مؤثر بر حق الزحمه‌ی حسابرسی به دو گروه کلی تقسیم می‌شوند. گروه اول، ویژگی‌های موسسه‌ی حسابرسی است و گروه دوم، ویژگی‌های صاحب کار یا شرکتی است که از موسسه‌ی حسابرسی دعوت به عمل می‌آورد (حضرتی و پهلوان، ۱۳۹۱). همچنین در این باره مهم‌ترین جنبه کنترل و مدیریت کیفیت حسابرسی را می‌توان حق الزحمه حسابرسی دانست. حق الزحمه خدمات حسابرسی شرط ضروری برای اطمینان نسبت به کیفیت حسابرسی است. اگرچه حق الزحمه بیشتر حسابرسی همیشه بیانگر هزینه حسابرسی با کیفیت بالاتر نیست اما، علاوه بر داشتن کیفیت حسابرسی مناسب، مؤسسات حسابرسی هزینه استاندارد را برای انجام کار خود در نظر می‌گیرند که به‌طور طبیعی حق الزحمه دریافتی آن‌ها بیشتر از این هزینه‌هاست (گریفین و همکاران^۵، ۲۰۱۱).

مطالعه عوامل مؤثر بر حق الزحمه حسابرسی از نظر تأثیر آن بر کیفیت حسابرسی حائز اهمیت است. کیفیت پایین حسابرسی موجب کاهش اعتماد استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی می‌شود و این امر منجر به ناکامی از دستیابی به اهداف حسابرسی و همچنین موجب کاهش اعتبار فرایند حسابرسی در ابعاد کلان و مانع از تخصیص بهینه سرمایه در بازار بورس اوراق بهادار و افزایش هزینه سرمایه و تأمین مالی می‌شود. اگرچه حق الزحمه بالای حسابرسی همیشه بیانگر هزینه حسابرسی با کیفیت بالاتر نیست اما علاوه بر داشتن کیفیت حسابرسی مناسب، مؤسسات حسابرسی هزینه استاندارد را برای انجام کار خود در نظر می‌گیرند که به‌طور طبیعی حق الزحمه دریافتی آنان بیشتر از این هزینه‌ها است. (رشیدی باغی و همکاران، ۱۳۹۲). بر این اساس این پژوهش به دنبال بررسی این موضوع خواهد بود که آیا حق الزحمه حسابرسی بر کیفیت سود و کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیرگذار خواهد بود یا خیر؟

⁴ Chen

⁵ Griffin

مبانی نظری پژوهش

حق الزحمه حسابرس

منافع اقتصادی مؤسسات حسابرسی از طریق حق الزحمه‌ای تأمین می‌شود که از انعقاد قرارداد با صاحب کاران عاید می‌شود. حسابرسان برای قیمت‌گذاری خدمات حسابرسی از عوامل گوناگونی استفاده می‌کنند که از جمله عوامل توصیفی که در اغلب مطالعات به آن اشاره می‌شود می‌توان ریسک، حجم و پیچیدگی عملیات واحد مورد رسیدگی را نام برد. در تحقیق هی و همکاران عوامل مؤثر بر حق الزحمه حسابرسی به صورت کلی در سه دسته تقسیم‌بندی شده است: عواملی همچون اندازه شرکت، پیچیدگی، ریسک ذاتی، سودآوری، اهرم مالی، ساختار مالکیت، کنترل داخلی، حاکمیت شرکتی و نوع صنعت به‌عنوان ویژگی‌های کلان و منتسب به صاحب کار شناسایی شده است. همچنین کیفیت حسابرس، دوره تصدی حسابرس و موقعیت مکانی حسابرس به‌عنوان عوامل مختص حسابرس مطرح شده است. در ضمن تأخیر در صدور گزارش حسابرسی، فصل اوج کار حسابرسی، ارائه خدمات غیر حسابرسی و نوع گزارشگری به‌عنوان عوامل شغلی مؤثر بر حق الزحمه حسابرسی بیان شده است (واعظ و همکاران، ۱۳۹۷).

بنابر تعریف، حق الزحمه حسابرسی شامل هرگونه وجهی است که بابت ارائه خدمات حسابرسی و طبق توافق یا قرارداد به حسابرس یا موسسه‌ی حسابرسی پرداخت می‌شود (علوی طبری و همکاران، ۱۳۹۱). حق الزحمه حسابرس بر اساس بهای تمام شده خدمات به‌کاررفته در فرایند حسابرسی به‌علاوه تخمینی از زیان‌های آتی ناشی از مسئولیت حسابرس در برابر گزارش صادر شده تعیین خواهد شد. اجرای این فرآیند در سه مرحله انجام می‌شود. مرحله اول، ارزیابی حسابرس از وقوع زیان آتی ناشی از قضاوت حسابرس که در آینده یک ذینفع مثلاً سهامدار متحمل می‌شود. مرحله دوم، به‌کارگیری منابع در اجرای عملیات حسابرسی مثلاً نیروی انسانی تا این‌که منافع نهایی کاهش در ارزش فعلی زیان‌های مورد انتظار آتی ناشی از حسابرسی صورت‌های مالی برابر هزینه نهایی سرمایه‌گذاری اضافی حسابرسی باشد. درنهایت حسابرس قیمتی را تعیین می‌کند تا این‌که هزینه حسابرسی را پوشش دهد. در این میان قضاوت حسابرس نقش مهمی در تعیین قیمت دارد (استانلی^۶، ۲۰۱۱).

کیفیت سود

سود یکی از معیارهای ارزیابی عملکرد بوده که برای تعیین ارزش بنگاه‌های اقتصادی مورد استفاده قرار می‌گیرد. تفاوت سود گزارش شده در صورت‌های مالی از سود واقعی بنگاه ممکن است به علت محدودیت‌های ذاتی در حسابداری باشد. برای رفع این مشکل سرمایه‌گذاران و تحلیلگران به جای رقم سود از مفهوم کیفیت سود کمک گرفته و با اتکا به کیفیت پایین و یا بالای سود، تصمیم‌های مربوط به سرمایه‌گذاری را اتخاذ می‌کنند (عباس زاده و عارفی اصل، ۱۳۹۴). سود برای شرکتها بسیار مهم است زیرا بسیاری از استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی سود را به‌عنوان معیاری مختصر و مفید از عملکرد شرکت به کار می‌برند. همچنین تحلیلگران اوراق بهادار، مدیران شرکتها و سرمایه‌گذاران به سودهای گزارش شده توسط شرکتها بسیار توجه می‌کنند. اما با توجه به واقعیهایی همچون تضاد منافع بین تهیه‌کنندگان اطلاعات و سرمایه‌گذاران، استفاده از برآورد و تخمین در محاسبه برخی از عناصر سود و زیان، امکان استفاده از روش‌های گوناگون حسابداری و موضوعاتی همچون هموارسازی و مدیریت سود، کاربرد سود به‌عنوان معیار تصمیم‌گیری را مورد تهدید قرار می‌دهد (خواجوی و قدیریان آریانی، ۱۳۹۴).

⁶ Stanley

تعاریف متعددی برای کیفیت سود وجود دارد که یکی از دلایل آن نگاه‌های متفاوت پژوهش‌گران به جنبه‌های گوناگون این مفهوم می‌باشد (هرمانس، ۲۰۰۶).^۷ اسکپر و وینسنت (۲۰۰۳) معتقدند که منظور از کیفیت سود، نزدیک بودن به وجه نقد، قابلیت رشد و قابلیت استمرار است. وایت^۸ (۲۰۰۳) کیفیت سود را میزان محافظه‌کاری اعمال شده در سود گزارش شده می‌داند. اسکولر^۹ (۲۰۰۴) کیفیت سود را به شکل رابطه‌ی بین اقلام تعهدی و جریان‌های نقدی تعریف می‌کند. بلواری^{۱۰} (۲۰۰۶) کیفیت سود را نمادی از توانایی سود گزارش شده در انعکاس سود واقعی واحد تجاری، قابلیت پیش‌بینی سود آتی و پایداری و عدم تغییرپذیری در سود گزارش شده می‌داند. با توجه به تعریف‌های متعدد کیفیت سود، مشخص می‌شود که برای ارزیابی کیفیت سود از معیارهای مختلفی استفاده می‌شود. نداشتن یک تعریف مشخص از معیارهای کیفیت سود، از نقاط ضعف این موضوع شمرده نمی‌شود؛ زیرا چنین اختلاف نظری یک امر طبیعی است (دچو و همکاران^{۱۱}، ۲۰۱۰). بنابراین به طور کلی در دورانی که نگرانی‌ها در مورد کیفیت سود رو به افزایش است، قانونگذاران، تدوین کنندگان استانداردهای حسابداری، پژوهشگران، سرمایه‌داران و... تلاش دارند تا ارتباط بین کیفیت سود و میزان آن به عنوان معیار عملکرد را بهتر درک کنند (چنگ و همکاران^{۱۲}، ۲۰۱۵).

کیفیت گزارشگری مالی

اهداف گزارشگری مالی، از نیازها و خواسته‌های اطلاعاتی استفاده‌کنندگان برون‌سازمانی سرچشمه می‌گیرد. هدف اصلی، بیان آثار اقتصادی رویدادها و عملیات مالی بر وضعیت و عملکرد واحد تجاری برای کمک به اشخاص خارجی برای اتخاذ تصمیمات مالی در ارتباط با واحد تجاری است. بر اساس نظر هیئت تدوین استانداردهای حسابداری، "گزارشگری مالی نه تنها شامل صورت‌های مالی، بلکه دربرگیرنده ابزارها یا روش‌های اطلاع‌رسانی است و این ابزارها، به صورت مستقیم یا غیرمستقیم با اطلاعاتی ارتباط دارند که به وسیله حسابداری ارائه می‌شوند؛ یعنی اطلاعاتی درباره منابع شرکت، دارایی‌ها، بدهی‌ها، سود و غیره است (ثقفی و عرب مازار، ۱۳۸۹). چارچوب و یا تعریف واضح و آشکاری از کیفیت گزارشگری مالی وجود ندارد که در ادبیات حسابداری فراگیر باشد. کیفیت گزارشگری مالی از دیدگاه برخی محققان دارای تعاریف متعددی است. و این تعریف بستگی به دیدگاه افراد دارد. هیئت استانداردهای حسابداری در بیانیه مفهومی ش ۲ استدلال می‌کند که کیفیت می‌باید برحسب اهداف کلی گزارشگری مالی یعنی فراهم کردن اطلاعات سودمند برای استفاده‌کنندگان جهت تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاری، اعطای اعتبار و مانند آن تعریف می‌شود. طبق تعریف این هیئت خصوصیات کیفی شامل مربوط بودن (ارزش پیش‌بینی، ارزش تائید کنندگی و به موقع بودن)، قابلیت اتکا (رسیدگی پذیری، بیان صادقانه و بی‌طرفی) ثبات رویه و مقایسه پذیر بودن است. در برخی نظرات نیز کیفیت گزارشگری مالی برگرفته از اطلاعات سود دوره جاری شرکت‌ها برای پیش‌بینی سودهای آتی می‌باشد. از این دیدگاه سرمایه‌گذاران از سود دوره‌های قبلی شرکت‌ها استفاده می‌کنند تا سود دوره‌های آتی را پیش‌بینی نمایند و یا به عبارتی آن‌ها را خریداری کنند (پیری و همکاران، ۱۳۹۳).

⁷ Hemans

⁸ White

⁹ Scholer

¹⁰ Bellovary

¹¹ Dechow et al

¹² Cheng et al

پیشینه پژوهش

مرادی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان ارتباط کیفیت سود و حق الزحمه حسابرسی با سیاست تقسیم سود شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران نشان دادند که بین کیفیت سود و حق الزحمه حسابرسی با سیاست تقسیم سود ارتباط مستقیم و معناداری وجود دارد. نتایج مربوط به متغیرهای کنترلی نشان داد که بین اهرم مالی و نسبت ارقام تعهدی با سیاست تقسیم سود ارتباط معکوس و معناداری وجود دارد و اندازه شرکت با سیاست تقسیم سود ارتباط مستقیم و معناداری دارد. واعظ و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان کیفیت اطلاعات حسابداری و حق الزحمه غیرعادی حسابرسی نشان می‌دهند که علیرغم دیدگاه‌ها و نظریه‌های موجود در این زمینه، ارتباط معنی‌داری بین حق الزحمه غیرعادی و تجدید ارائه صورت‌های مالی وجود ندارد و از این رو قابلیت ارزیابی کیفیت اطلاعات را دارا نیست همچنین از میان سه معیار معرفی‌شده، تنها کیفیت ارقام تعهدی با تجدید ارائه مرتبط بوده و می‌تواند به‌عنوان معیاری مطلوب جهت ارزیابی کیفیت استفاده شود. فخاری و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان پایداری و جهش در حق الزحمه غیرعادی حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی بر اساس شواهد حاصل، نشان دادند که بین جهش در حق الزحمه غیرعادی حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد؛ همچنین بین میانگین بلندمدت پایداری حق الزحمه غیرعادی حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی دوره بعد نیز رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. دابور و بنجامین^{۱۳} (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان بررسی رابطه بین حق الزحمه غیرعادی حسابرسان و کیفیت حسابرسی به این نتیجه رسیدند که بین حق الزحمه حسابرسی و کیفیت حسابرسی رابطه معناداری وجود ندارد؛ بنابراین پرداخت حق الزحمه‌های غیرعادی به حسابرسان موجب تغییر در کیفیت خدمات ارائه شده آنان نخواهد شد سوداینو^{۱۴} (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان رابطه بین حق الزحمه غیرعادی حسابرسان و کیفیت حسابرسی در اندونزی به این نتیجه رسیدند که تا قبل از پذیرش استانداردهای بین‌المللی حسابداری در کشور اندونزی، رابطه معناداری میان این متغیرها وجود نداشته است؛ اما بعد از پذیرش استانداردهای بین‌المللی رابطه میان آنها مثبت بوده است اشلمن و گو (۲۰۱۵) در تحقیقی با عنوان بررسی رابطه بین حق الزحمه حسابرسی غیرطبیعی و کیفیت سود پرداختند. در این تحقیق شواهد جدید در رابطه حق الزحمه حسابرسی با کیفیت سود با استفاده از گرایش به استفاده از ارقام تعهدی اختیاری تحلیلگران پرداخت. شواهد در این تحقیق نشان می‌دهد که حق الزحمه‌های غیرطبیعی حسابرسی اثر مثبت بر کیفیت حسابرسی دارند. این نتیجه با نگرانی‌های مطرح‌شده که حق الزحمه حسابرسی پایین‌تر می‌تواند یک سطح پایین‌تر از تلاش‌های ارائه شده توسط حسابرسان منعکس می‌کند. نتایج به‌دست آمده از تحقیق آنان نشان‌دهنده این است که رابطه‌ای منفی بین صرف حق الزحمه حسابرسی و احتمال استفاده مدیران از ارقام تعهدی اختیاری برای کیفیت سود وجود دارد.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر، از نوع پس‌رویدادی (استفاده از داده‌های گذشته) است؛ از نظر ماهیت و محتوا از نوع توصیفی همبستگی و از نظر هدف کاربردی است. انجام این پژوهش در چهارچوب استدلال قیاسی - استقرایی صورت خواهد گرفت. برای آزمون وجود رابطه بین متغیرها و معنادار بودن مدل برآورده شده از روش رگرسیون چند متغیره و روش داده‌های ترکیبی و از نرم افزارهای EViews 10 و SPSS 22 استفاده شده است. همچنین این پژوهش از نوع مطالعه‌ای کتابخانه‌ای و

¹³ Dabor, A. O. & Benjamine

¹⁴ Soedaryono

تحلیلی - علی بوده و مبتنی بر تحلیل داده‌های تابلویی (پانل دیتا) می‌باشد. در آزمون فرضیه داده شده، یک دوره زمانی ۵ ساله از سال ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۶ در نظر گرفته شده است که بعد از مدنظر قرار دادن کلیه معیارهای پایین، تعداد ۱۱۹ شرکت به عنوان جامعه غربالگری شده باقیمانده است که تمامی آن‌ها به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شده‌اند بنابراین مشاهدات ما به ۵۹۵ سال - شرکت (۵ سال × ۱۱۹ شرکت) می‌رسد.

- ۱- شرکت قبل از سال ۱۳۹۲ در بورس پذیرفته شده و تا پایان سال ۱۳۹۶ در بورس فعال باشد؛
- ۲- به دلیل ماهیت خاص فعالیت شرکت های هلدینگ، بیمه، لیزینگ، بانک‌ها، موسسات مالی و سرمایه‌گذاری و تفاوت قابل ملاحظه آنها با شرکت های تولیدی و بازرگانی، شرکت انتخابی جز شرکت های یاد شده نباشد؛
- ۳- سال مالی شرکت منتهی به ۲۹ اسفند باشد و طی بازه زمانی تحقیق تغییر سال مالی نداشته باشد؛
- ۴- شرکت طی سال مالی مورد مطالعه وقفه معاملاتی بیش از ۴ ماه نداشته باشد؛ و
- ۵- اطلاعات موردنیاز در بخش تعریف متغیرها در دسترس باشد

داده‌های مورد نیاز این پژوهش از طریق بانک‌های اطلاعاتی رایانه‌ای و مراجعه به کتابخانه سازمان بورس اوراق بهادار و استفاده از نرم افزار ره‌آورد نوین و مراجعه به وب سایت www.rdis.ir متعلق به سازمان بورس و اوراق بهادار (مدیریت پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی)، گردآوری شده و برای مطالعه مبانی نظری و پیشینه پژوهش، از روش کتابخانه‌ای با بهره‌گیری از کتاب‌ها و مقالات تخصصی فارسی و لاتین استفاده شد.

فرضیه پژوهش

- فرضیه اول: بین حق الزحمه حسابرسی با کیفیت سود رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه دوم: بین حق الزحمه حسابرسی با کیفیت گزارشگری مالی رابطه معناداری وجود دارد.

مدل آماری و متغیرهای پژوهش

مدل آماری پژوهش

برای بررسی فرضیه های پژوهش از مدل آماری زیر استفاده می‌شود:

مدل اول:

رابطه (۱)

$$AQ^{i,t} = \beta_0 + \beta_1 \text{ Audit Fees}^{i,t} + \beta_2 \text{ SIZE}^{i,t} + \beta_3 \text{ SPAU}^{i,t} + \beta_4 \text{ BIG} + \beta_5 \text{ ROA}^{i,t} + e^{i,t}$$

مدل دوم:

رابطه (۲)

$$RQ^{i,t} = \beta_0 + \beta_1 \text{ Audit Fees}^{i,t} + \beta_2 \text{ SIZE}^{i,t} + \beta_3 \text{ SPAU}^{i,t} + \beta_4 \text{ BIG} + \beta_5 \text{ ROA}^{i,t} + e^{i,t}$$

اجزای مدل عبارت‌اند از:

AQ: کیفیت سود در شرکت i در سال t؛

RQ: کیفیت گزارشگری مالی در شرکت i در سال t؛

AuditFees: حق الزحمه حسابرسی در شرکت i در سال t؛

BIG: حسابرس بزرگ در شرکت i در سال t؛

Spau: تخصص حسابررس در صنعت در شرکت i در سال t؛

SIZE: اندازه شرکت در شرکت i در سال t ؛

ROA: نسبت بازده مجموع دارایی ها در شرکت i در سال t ؛

ϵ_i : خطای معادله رگرسیون؛ و

β : ضریب ارتباطی متغیرها.

متغیرهای پژوهش

متغیرهای وابسته این پژوهش شامل کیفیت سود و کیفیت گزارشگری مالی می باشد کیفیت سود به گزارش واقع بینانه سود اشاره دارد و هرچه گزارشگری صورتهای مالی توسط مدیران دچار تغییر نشده باشد کیفیت بالایی دارد. در این پژوهش کیفیت سود از تقسیم جریانات نقدی عملیاتی به سود عملیاتی سنجیده می شود. همچنین برای اندازه گیری کیفیت گزارشگری مالی از ارقام تعهدی اختیاری تعدیل شده (کوتاری و همکاران، ۲۰۰۵) استفاده می شود متغیر مستقل در این تحقیق شامل حق الزحمه حسابرسی می باشد که اندازه گیری آن بر اساس لگاریتم طبیعی هزینه حسابرسی سال جاری می باشد. اطلاعات هزینه حسابرسی، از یادداشت های همراه صورتهای مالی بخش هزینه های اداری و عمومی یا سایر هزینه ها استخراج شده است.

متغیرهای کنترلی در این پژوهش نیز شامل متغیرهای زیر می باشد

حسابرس بزرگ در شرکت ها

معمولاً در تحقیقات خارجی نوع حسابرس از طریق تعیین چهار حسابرس بزرگ تعیین شده است. ما در این پژوهش دو موسسه (سازمان حسابرسی و موسسه حسابرسی مفیدراهربر) را به عنوان حسابرس بزرگ در نظر گرفتیم اگر حسابرس جزو حسابرسان رتبه بالای این موسسات باشد عدد یک در غیر این صورت عدد صفر.

تخصص حسابرس در صنعت

در این پژوهش، برای اندازه گیری تخصص حسابرس از رویکرد سهم از بازار استفاده می شود. برای محاسبه سهم از بازار، رویکرد پالمرز به کار میرود که مطابق با آن، تخصص صنعتی حسابرس متغیری دامی (دو وجهی) است. چنانچه سهم بازار (مجموع دارایی های تمام صاحبکاران هر مؤسسه حسابرسی خاص در صنعت خاص تقسیم بر مجموع دارایی های تمام صاحبکاران در صنعت خاص) مؤسسه حسابرسی خاصی از نسبت به دست آمده از رابطه $(1/2) * \frac{1}{N \text{ audit firms}}$ بیشتر باشد، مؤسسه حسابرسی مذکور متخصص در صنعت محسوب شده و به آن یک اختصاص می یابد؛ در غیر این صورت برای این متغیر صفر در نظر گرفته می شود.

اندازه شرکت

اندازه شرکت از طریق لگاریتم طبیعی ارزش دفتری جمع دارایی های شرکت محاسبه می شود.

بازده دارایی ها

از طریق نسبت سود بعد از کسر مالیات به متوسط کل دارایی ها به دست می آید.

تجزیه و تحلیل نتایج

آمار توصیفی

خلاصه کردن و توضیح خصوصیات مهم مجموعه‌ی داده‌ها را معمولاً آمار توصیفی می‌نامند.

جدول ۱- آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

شاخص‌های کشیدگی					شاخص‌های مرکزی		نام و تعداد متغیرها		
بیشینه	کمینه	کشیدگی	چولگی	انحراف معیار	میانگی	میانگی	تعداد	علامت اختصاری	متغیرها
۰/۴۷	۰/۱۶	۱/۱۱	۲/۵۱	۰/۰۷	۰/۲۲	۰/۲۶	۵۹۵	AQ	کیفیت سود
۰/۱۹	۰/۰۰۲	۳/۳۹	۲/۱۱	۰/۰۵	۰/۰۳	۰/۰۶	۵۹۵	RQ	کیفیت گزارشگری مالی
۶/۵۴	۳/۷۰	۲/۱۱	۰/۶۳	۰/۵۱	۴/۸۷	۵/۲۳	۵۹۵	AuditFees	لگاریتم حق الزحمه حسابرسی
۱	۰	۲/۱۲	۰/۶۸	۰/۲۷	۰	۰/۱۳	۵۹۵	BIG	حسابرس بزرگ
۱	۰	۱/۴۵	۰/۴۲	۰/۴۱	۰	۰/۳۶	۵۹۵	Spau	تخصص حسابرس در صنعت
۰/۶۱	-۰/۰۵	۳/۲۴	۰/۶۶	۰/۱۷	۰/۱۴	۰/۱۶	۵۹۵	ROA	بازده دارایی‌ها
۱۹/۰۳	۱۰/۰۹	۳/۱۲	۰/۳۴	۱/۵۶	۱۳/۰۹	۱۳/۱۲	۵۹۵	SIZE	اندازه شرکت

بر اساس نتایج جدول ۱، تمام متغیرهای پژوهش دارای چولگی مثبت هستند. با توجه به مثبت بودن ضریب چولگی می‌توان گفت که توزیع متغیرهای یاد شده دارای چوله به راست هستند. همچنین ضریب کشیدگی تمامی متغیرها مثبت است که با توجه به اینکه کشیدگی توزیع نرمال برابر با ۳ است وضعیت آنها را نسبت به توزیع نرمال نشان می‌دهد. دور بودن انحراف میانگین از میانگین نیز بیانگر این است که داده‌ها پراکنده‌اند و حول میانگین متمرکز نیستند. میانگین یک متغیر نیز به عنوان یکی دیگر از شاخصهای مرکزی بیانگر عددی است که نیمی از داده‌ها از آن بزرگتر و نیمی از داده‌ها از آن کوچکتر هستند. همچنین انحراف معیار (۱.۴۲) اندازه شرکت نشان می‌دهد که این متغیر دارای بیشترین پراکندگی بوده است که این امر بیانگر متفاوت بودن شرکتها از نظر دارایی‌ها می‌باشد و نشان می‌دهد که شرکتها از طیف‌های مختلفی

انتخاب شده اند. میانگین کیفیت سود شرکتهای مورد مطالعه که از تقسیم جریانهای نقدی عملیاتی به سود عملیاتی بدست آمده است برابر با (۰/۲۶) بوده است. همچنین کیفیت گزارشگری مالی شرکتهای در حدود (۰/۰۶) بوده است که بر اساس کیفیت ارقام تعهدی اختیاری محاسبه شده است. هر مقدار که این شاخص به صفر نزدیکتر باشد بیانگر کیفیت پایین تر کیفیت گزارشگری مالی می باشد. همچنین بر اساس یافته های جدول ۱، در حدود ۳۶ درصد از شرکتهای نمونه توسط موسسات حسابرسی متخصص صنعت (رویکرد سهم بازار) حسابرسی شده اند. همچنین ۱۳ درصد از نمونه بررسی شده در این پژوهش را سازمان حسابرسی و موسسه حسابرسی مفید راهبر به عنوان موسسات بزرگ حسابرسی رسیدگی کرده است. میانگین بازده دارایی های شرکتهای مورد مطالعه، ۱۶ درصد بوده است که نشان می دهد به طور کلی شرکتهای مورد مطالعه در طی دوره تحقیق سودده بوده اند. همچنین این میزان در بیشترین حال خود به ۰/۶۱ درصد نیز رسیده است

برازش مدل فرضیه اول پژوهش

در انتخاب مدل داده های ترکیبی با دو حالت کلی روبرو هستیم. در حالت اول عرض از مبدأ برای کلیه شرکتهای یکسان است که در این صورت با روش پول و در حالت دوم عرض از مبدأ برای تمام شرکتهای متفاوت است که در این حالت روش پانل انتخاب می شود. برای شناسایی دو حالت مذکور از آزمون اف - لیمر استفاده می کنیم. در هر دو روش پول و پانل ضریب شیب مقداری ثابت است ولی عرض از مبدأ در مدل پول ثابت و در مدل پانل متغیر است. مدل پانل را می توان به دو طبقه جدید رده بندی نمود. اگر عرض از مبدهای متفاوت مدل های پانلی با متغیرهای توضیحی مدل رگرسیون، همبستگی معناداری داشته باشند (و به صورت تصادفی تعیین نشوند) می گوئیم الگو از نوع اثرات ثابت است. چنانچه عرض از مبدهای متفاوت الگوهای پانلی با متغیر توضیحی مدل رگرسیون، همبستگی معناداری نداشته باشند (و به صورت تصادفی تعیین شوند) گفته می شود الگو از نوع اثرات تصادفی است. هر دو الگوی اثرات ثابت و تصادفی در طبقه برآورد پانلی قرار می گیرند. در برآورد یک مدل که داده های آن از نوع ترکیبی است، ابتدا باید نوع الگوی برآورد مشخص شود. در صورتی که فرض صفر رد نشود، از الگوی پول برای برازش داده ها استفاده می کنیم. ولی در صورت رد فرض صفر، باید با استفاده از آزمون هاسمن، الگوی اثرات ثابت را در مقابل الگوی اثرات تصادفی آزمون کرده و الگوی برتر را جهت برآورد مدل انتخاب کنیم.

جدول ۲ نتایج آزمون چاو یا لیمر فرضیه اول پژوهش

نتیجه آزمون	P-Value	مقدار آماره آزمون	آزمون اثرات
رد فرض صفر استفاده از مدل پانل	۰/۰۰۰۰	۱۱/۰۴۳	آزمون F لیمر

با توجه به نتایج حاصل از آزمون F لیمر، از آنجایی که مقدار P-Value این آزمون کمتر از ۰/۰۵ می باشد (۰/۰۰۰۰)، همسانی عرض از مبدها رد شده و لازم است در برآورد مدل از روش داده های پانل استفاده شود. لذا لازم است برای انتخاب الگوی اثرات ثابت یا اثرات تصادفی آزمون هاسمن انجام شود. نتایج آزمون هاسمن در جدول ۳ مشاهده می شود.

جدول ۳- نتایج آزمون هاسمن فرضیه اول پژوهش

نتیجه آزمون	P-Value	آماره آزمون X^2
رد فرض صفر پانل با اثرات ثابت	۰/۰۰۱۱	۲۱۴/۹۰۸

همچنین با توجه به نتایج حاصل از آزمون هاسمن، از آنجایی که مقدار P-Value این آزمون نیز کمتر از ۰/۰۵ می باشد (۰/۰۰۱۱)، بنابراین در برآورد می بایست روش اثرات ثابت بکار برده شود.

جدول ۴- نتایج برآورد مدل فرضیه اول پژوهش

AQ = $\beta_0 + \beta_1$ Audit Fees + β_2 SIZE + β_3 SPAU + β_4 BIG + β_5 ROA + e					
متغیر وابسته: کیفیت سود					
متغیر	مقدار ضرایب	مقدار t	مقدار احتمال	نتیجه	VIF
AuditFees	-۰/۰۰۹	-۲/۱۸	۰/۰۲۷	معنی دار و منفی	۱/۸۷
BIG	-۰/۰۱۷	-۳/۴۶	۰/۰۰۳	معنی دار و منفی	۲/۸۷
Spau	۰/۰۳۴	۲/۶۵	۰/۰۴۸	معنی دار و مثبت	۳/۶۶
ROA	۱/۳۴۱	۰/۵۶	۰/۲۶۶	بی معنی	۱/۷۹
SIZE	۰/۲۸۳	۴/۶۹	۰/۰۰۰	معنی دار و مثبت	۱/۶۴
C(مقدار ثابت)	۰/۷۰۹	۳/۷۸	۰/۰۳۴	معنی دار و مثبت	-
مقدار F		۲۲/۱۱	مقدار احتمال F		۰/۰۰۰
ضریب تعیین (R^2)		۰/۴۷۶۶	دوربین واتسون		۱/۷۱
ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۴۲۹۰			

در جدول ۴ مشاهده می شود که متغیر AuditFees (حق الزحمه حسابرسی) با ضریب -۰/۰۰۹، و متغیر بزرگی موسسه حسابرسی با ضریب (-۰/۰۱۷) در جدول معنی دار و منفی می باشند اما متغیرهای Spau (تخصص حسابرسی در صنعت) و SIZE (اندازه شرکت)، مثبت و معنی دار هستند، بنابراین در جدول باقی می ماند. اما متغیر بازده دارایی ها در جدول بی معنی است و بنابراین حذف می شود همچنین در مدل نشان داده شد که C در مدل با ضریب ۰/۷۰۹ معنی دار است، یعنی مدل با عرض از مبدأ برآورد می شود. همچنین با توجه به معنی داری آماره F (۰/۰۰۰) در سطح اطمینان ۹۵ درصد می توان گفت که در مجموع مدل از معناداری بالایی برخوردار است.

معروف ترین آماره نیکویی برازش ضریب تعیین (R^2) می باشد و مقدار آن بین صفر و یک قرار دارد. اگر R^2 زیاد یعنی نزدیک به یک باشد، مدل داده ها را به خوبی برازش کرده است. در حالی که اگر R^2 پایین یعنی نزدیک به صفر باشد، مدل برازش خوبی از داده ها ارائه نداده است. توجه به ضریب تعیین تعدیل شده می توان ادعا کرد که متغیرهای مستقل و کنترلی توانسته اند به میزان ۴۲/۹۰ درصد از تغییرات متغیر وابسته را پیش بینی کنند که می توان گفت در سطح مناسبی است. علاوه بر این از آنجایی که مقدار آماره دوربین واتسون مابین عدد ۱/۵ و ۲/۵ می باشد (۱/۷۱) لذا استقلال

باقیمانده‌های مدل نیز مورد پذیرش قرار می‌گیرد. در خصوص هم خطی میان متغیرهای مدل نیز از آنجایی که مقدار آماره VIF برای تمامی متغیرها کمتر از ۱۰ است می‌توان گفت همخطی شدیدی میان آن‌ها وجود نداشته و این فرض از مفروضات رگرسیون کلاسیک نیز تأیید می‌شود.

بر اساس نتایج ارائه‌شده در جدول ۴ سطح معنی‌داری (*P-Value*) آماره *t* مربوط به متغیر حق الزحمه حسابرسی کوچکتر از ۰/۰۵ بوده (۰/۰۲۷) یعنی معنی‌دار است، و ضریب آن (۰/۰۰۹) منفی می‌باشد و مقدار آماره *t* برای آن برابر با ۲/۱۸- می‌باشد این مقدار آماره *t* در ناحیه رد فرض صفر قرار می‌گیرد؛ بنابراین می‌توان گفت حق الزحمه حسابرسی در مدل پژوهش معنی‌دار و منفی است یعنی بین حق الزحمه حسابرسی و کیفیت سود رابطه منفی و معناداری وجود دارد. بنابراین افزایش حق الزحمه حسابرسی باعث کاهش کیفیت سود شرکتها می‌شود به دلیل تاثیر معنی‌دار و منفی حق الزحمه حسابرسی بر کیفیت سود فرضیه اول پژوهش تأیید می‌گردد.

برازش مدل فرضیه دوم پژوهش

جدول ۵ نتایج آزمون چاو یا لیمر فرضیه دوم پژوهش

نتیجه آزمون	<i>P-Value</i>	مقدار آماره آزمون	آزمون اثرات
رد فرض صفر استفاده از مدل پانل	۰/۰۰۰۰	۵/۰۰۹	آزمون F لیمر

با توجه به نتایج حاصل از آزمون F لیمر، از آنجایی که مقدار *P-Value* این آزمون کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد (۰/۰۰۰۰)، همسانی عرض از مبدأها رد شده و لازم است در برآورد مدل از روش داده‌های پانل استفاده شود. لذا لازم است برای انتخاب الگوی اثرات ثابت یا اثرات تصادفی آزمون هاسمن انجام شود. نتایج آزمون هاسمن در جدول ۶ مشاهده می‌شود.

جدول ۶- نتایج آزمون هاسمن فرضیه دوم پژوهش

نتیجه آزمون	<i>P-Value</i>	آماره آزمون X^2
رد فرض صفر پانل با اثرات ثابت	۰/۰۰۳۲	۱۸۸/۰۳۳

همچنین با توجه به نتایج حاصل از آزمون هاسمن، از آنجایی که مقدار *P-Value* این آزمون نیز کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد (۰/۰۰۳۲)، بنابراین در برآورد می‌بایست روش اثرات ثابت بکار برده شود.

جدول ۷- نتایج برآورد مدل فرضیه دوم پژوهش

RQ = $\beta_0 + \beta_1$ Audit Fees + β_2 SIZE + β_3 SPAU + β_4 BIG + β_5 ROA + e					
متغیر وابسته: کیفیت گزارشگری مالی					
متغیر	مقدار ضرایب	مقدار t	مقدار احتمال	نتیجه	VIF
Audit Fees	-۰/۰۶۵	-۶/۸۷	۰/۰۲۱	معنی دار و منفی	۲/۰۲
BIG	-۰/۰۴۹	-۲/۴۶	۰/۰۴۲	معنی دار و منفی	۲/۴۴
Spau	۰/۱۲۶	۳/۴۴	۰/۰۴۸	معنی دار و مثبت	۳/۱۲
ROA	۳/۸۹۰	۱/۸۹۰	۰/۱۶۶	بی معنی	۱/۶۷
SIZE	۰/۵۹۹	۳/۵۴۱	۰/۰۰۰	معنی دار و مثبت	۱/۸۷
C(مقدار ثابت)	۰/۶۹۹	۸/۳۳	۰/۰۰۰	معنی دار و مثبت	-
مقدار F		۱۴/۷۸	مقدار احتمال F		۰/۰۰۰
ضریب تعیین (R ²)		۰/۵۱۰۵	دوربین واتسون		۱/۸۳
ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۴۷۶۱			

در جدول ۷ مشاهده می شود که متغیر Audit Fees (حق الزحمه حسابرسی) با ضریب -۰/۰۶۵، و متغیر بزرگی موسسه حسابرسی با ضریب (-۰/۰۴۹) در جدول معنی دار و منفی می باشند اما متغیرهای Spau (تخصص حسابرسی در صنعت) و SIZE (اندازه شرکت)، مثبت و معنی دار هستند، بنابراین در جدول باقی می ماند. اما متغیر بازده دارایی ها در جدول بی معنی است و بنابراین حذف می شود همچنین در مدل نشان داده شد که C در مدل با ضریب ۰/۶۹۹ معنی دار است، یعنی مدل با عرض از مبدأ برآورد می شود. همچنین با توجه با معنی داری آماره F (۰/۰۰۰) در سطح اطمینان ۹۵ درصد می توان گفت که در مجموع مدل از معناداری بالایی برخوردار است. با توجه به ضریب تعیین تعدیل شده می توان ادعا کرد که متغیرهای مستقل و کنترلی توانسته اند به میزان ۴۲/۹۰ درصد از تغییرات متغیر وابسته را پیش بینی کنند که می توان گفت در سطح مناسبی است. علاوه بر این از آنجایی که مقدار آماره دوربین واتسون مابین عدد ۱/۵ و ۲/۵ می باشد (۱/۷۱) لذا استقلال باقیمانده های مدل نیز مورد پذیرش قرار می گیرد. در خصوص هم خطی میان متغیرهای مدل نیز از آنجایی که مقدار آماره VIF برای تمامی متغیرها کمتر از ۱۰ است می توان گفت همخطی شدیدی میان آنها وجود نداشته و این فرض از مفروضات رگرسیون کلاسیک نیز تأیید می شود.

بر اساس نتایج ارائه شده در جدول ۷ سطح معنی داری (P-Value) آماره t مربوط به متغیر حق الزحمه حسابرسی کوچکتر از ۰/۰۵ بوده (۰/۰۲۱) یعنی معنی دار است، و ضریب آن (۰/۰۶۵) منفی می باشد و مقدار آماره t برای آن برابر با -۶/۸۷ می باشد این مقدار آماره t در ناحیه رد فرض صفر قرار می گیرد؛ بنابراین می توان گفت حق الزحمه حسابرسی در مدل پژوهش معنی دار و منفی است یعنی بین حق الزحمه حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی رابطه منفی و معناداری وجود دارد. بنابراین افزایش حق الزحمه حسابرسی باعث کاهش کیفیت گزارشگری مالی شرکتها می شود به دلیل رابطه معنی دار و منفی حق الزحمه حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی فرضیه دوم پژوهش تأیید می گردد.

نتیجه گیری و پیشنهادات

حق الزحمه خدمات حسابرسی شرط ضروری برای اطمینان نسبت به کیفیت حسابرسی است. اگرچه حق الزحمه بیشتر حسابرسی همیشه بیانگر هزینه حسابرسی با کیفیت بالاتر نیست. نتایج پژوهشهای مرتبط با حق الزحمه غیرعادی حسابرسی نیز به شکلهای مختلفی در ادبیات حسابداری وجود دارد که این نتایج بیانگر پیچیدگی و نامشخص بودن تفسیر حق الزحمه غیرعادی حسابرسی است. برخی پژوهشگران به این نتیجه دست یافته بودند که حق الزحمه بیشتر از حق الزحمه عادی، میتواند نشان دهنده تلاشهای اضافی آتی حسابرسان باشد که منجر به افزایش کیفیت گزارشگری مالی منجر خواهد شد؛ از سوی دیگر برخی از پژوهشگران استدلال کردند حق الزحمه غیرعادی میتواند منعکس کننده صرف ریسک افزون تر حسابرسان یا افزایش سطوح تبانی بین مشتری و حسابرسان باشد که در این صورت کیفیت گزارشگری مالی کاهش مییابد. این پژوهش با هدف بررسی رابطه حق الزحمه حسابرسی با کیفیت سود و کیفیت گزارشگری مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران صورت گرفت. داده های این پژوهش مربوط به اطلاعات جمع آوری شده از ۱۱۹ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار در فاصله سالهای ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۶ بود. در مطالعه حاضر برای آزمون الگوی تحقیق از روش رگرسیون داده های پانل با الگوی اثرات ثابت استفاده شد. نتایج برآورد مدل نشان داد که بین حق الزحمه حسابرسی و کیفیت سود و کیفیت گزارشگری مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنادار و منفی وجود دارد. اما بر اساس نتایج این پژوهش توان نتیجه گیری کرد که در بازار سرمایه ایران حق الزحمه بالا نتوانسته است به کیفیت سود بالا و افزایش کیفیت گزارشگری مالی بیانجامد؛ بلکه بالعکس به دلیل تاثیر گذاشتن بر روابطه میان صاحبکار و حسابرسان باعث کاهش کیفیت گزارشهای مالی شده است. احتمالاً این نتیجه ناشی از این بوده است که پرداخت حق الزحمه بالاتر از طرف صاحبکاران باعث کاهش استقلال باطنی حسابرسان شده است و در عمل این امر موجب آن شده است که حسابرسان بدون توجه به واقعیت صورتهای مالی شرکتها به ارائه گزارشات مطابق خواسته صاحبکاران نمایند. این نتیجه مطابق با یافته ای چویی و همکاران (۲۰۱۱) و کولتون و همکاران (۲۰۱۶) می باشد که به این نتیجه رسید که هنگامی که حق الزحمه غیرعادی مثبت است، حق الزحمه حسابرسی بیشتر، با قدرمطلق ارقام تعهدی اختیاری به طور مثبت ارتباط دارد؛ یعنی حق الزحمه حسابرسی بیشتر، با کیفیت کمتر گزارشگری ارتباط دارد؛ اما در تضاد با یافته های اشلمن و گو (۲۰۱۵) و می باشد که به رابطه ای مثبت میان حق الزحمه و کیفیت گزارش های مالی دست یافت.

با توجه به این یافته ها به سرمایه گذاران پیشنهاد می شود که در تحلیل صورتهای مالی شرکتها حق الزحمه بالای پرداخت شده و حتی حسابرسی توسط موسسات بزرگ (با توجه به نتایج برآورد مدل) را معیار کیفیت گزارشهای مالی قرار ندهند چرا که نتایج نشان داد که حق الزحمه بالا و حسابرسی توسط موسسات بزرگ مانند سازمان حسابرسی نمی تواند معیاری مناسب برای تعیین کیفیت سود و کیفیت گزارشهای مالی باشد؛ اما نتایج همچنین نشان داد که تخصص حسابرسان در صنعت و داشتن سهم بازار بالا توسط موسسان حسابرسی دارای محتوای اطلاعاتی برای تصمیم گیرندگان و استفاده کنندگان از اطلاعات صورتهای مالی است که پیشنهاد می شود مورد توجه سرمایه گذاران قرار گیرد. در نهایت پیشنهاد می شود که در تحقیقات آتی جهش در حق الزحمه حسابرسان و تاثیر آن با کیفیت گزارشهای مالی و همچنین رابطه حق الزحمه حسابرسی با رفتار ناکارآمد حرفه ای حسابرسان موثر بر استقلال و تعهد حرفه ای آنان مورد بررسی قرار گیرد.

منابع و مآخذ

۱. پیری، پرویز، دیدار، حمزه (۱۳۹۳) بررسی رابطه کیفیت گزارشگری مالی با نوع اظهار نظر حسابرس در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پژوهشهای کاربردی در گزارشگری مالی، سال ۳، ش ۵، ۴۷-۷۴.
۲. ثقفی، علی؛ عرب مازار یزدی، مصطفی (۱۳۸۹) کیفیت گزارشگری مالی و ناکارایی سرمایه گذاری، پژوهشهای حسابداری مالی، سال ۲، ش ۴، ۱-۲۰.
۳. حضرتی، فاطمه؛ پهلوان، زهرا (۱۳۹۱) رابطه بین کیفیت گزارش حسابرسي و حق الزحمه حسابرسي در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه حسابداری مدیریت، سال ۵، ش ۱۴، ۱۳-۲۴.
۴. خدادادی، ولی؛ قلمبر، محمد؛ چراغی نیا، علی (۱۳۹۵) بررسی تأثیر سیاست تقسیم سود بر رابطه بین کیفیت سود و حق الزحمه حسابرسي، دانش حسابداری مالی، دوره ۳، ش ۱، ۱۱۱-۱۳۳.
۵. خواجهی، شکراله؛ قدیریان آریانی، محمدحسین (۱۳۹۴) بررسی تأثیر کیفیت سود بر تجدید ارائه صورتهای مالی، دوره ۷، ش ۲، ۵۹-۸۴.
۶. رشیدی باغی، محسن و همکاران. ۱۳۹۲. تأثیر کیفیت حسابرسي بر حق الزحمه حسابرسي شرکتها، دانش حسابداری مالی، شماره ۱، صص ۹۲-۱۱۴.
۷. عباس زاده، محمدرضا؛ عارفی اصل، سولماز؛ مروری بر مفهوم کیفیت سود و طبقه بندی معیارهای سنجش آن، پژوهش حسابداری، ش ۱۷، ۹۴-۱۱۰.
۸. علوی طبری، سید حسین. و رباط میلی، مژگان. و یوسفی اصل، فرزانه. ۱۳۹۱. رابطه نظام راهبري و حق الزحمه حسابرسي مستقل شرکتها، دانش حسابداری، ش ۵.
۹. علوی طبری، سید حسین و مشایخ، ش و نوبهاری، م (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین کیفیت اقلام تعهدی و ثبات سود با هزینه سرمایه سهام عادی، مجله توسعه و سرمایه ۳ (۶).
۱۰. فخاری، حسین؛ قربانی، هادی، رجب بیگی، محمدعلی (۱۳۹۷) پایداری و جهش در حق الزحمه غیرعادی حسابرسي و کیفیت گزارشگری مالی، مجله پیشرفتهای حسابداری دانشگاه شیراز، دوره ۱۰، ش ۲، ۲۱۱-۲۲۹.
۱۱. مرادی، معجد؛ صفرپور، مریم؛ منفرد، سوگل (۱۳۹۸) ارتباط کیفیت سود و حق الزحمه حسابرسي با سیاست تقسیم سود شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، چشم انداز حسابداری و مدیریت، دوره ۲، ش ۱۲، ۱-۱۶.
۱۲. نیکبخت، محمدرضا؛ شعبان زاده، مهدی؛ کنارکار، امین (۱۳۹۵) رابطه بین حق الزحمه حسابرسي و تجربه حسابرسي با کیفیت حسابرسي، مطالعات مدیریت و حسابداری، دوره ۲، ش ۱، ۱۹۰-۲۰۸.
۱۳. واعظ، سید علی؛ آرمن، سید عزیز؛ شبیه، سکینه (۱۳۹۷) کیفیت اطلاعات حسابداری و حق الزحمه غیرعادی حسابرسي، دانش حسابرسي، سال ۱۸، ش ۷۳، ۲۹-۵۳.

14. Alali, F. (2012). Audit fees and discretionary accruals: Compensation structure effect. *Managerial Auditing Journal*, 26 (2): 90-113.

15. Andrew, B. J. (2011). Does accounting quality enhance the timeliness of price discovery? American Accounting Association, Annual meeting. Research Interaction Forum, Denver, Colorado

16. Baker, H. Kent. Mukherjee, Tarun K. Paskelian, Ohannes George. (2014). How Norwegian managers view dividend policy. *Global Finance Journal*, Vol (17), pp. 155-176
17. Brandt, M.; Brav, A.; Graham, J.; Kumar, A. 2010. "The Idiosyncratic Volatility Puzzle: Time Trend or Speculative Episodes?", *Review of Financial Studies* 23(2), 863-899
18. Chen Charles J P , Xijia Su, Xi Wu.(2010) Auditor Changes Following a Big 4 Merger with a Local Chinese Firm: A Case Study, *Auditing: A Journal of Practice & Theory* Vol. 29, Iss. 1; pg. 41, 32
19. Cheng, C. S. A., Johnston, J., & Zishang Liu, C. (2013). The supplemental role of operating cash flows in explaining share returns: Effect of various measures of earnings quality. *International Journal of Accounting and Information Management*, 21 (1), 53-71.
20. Cho, M., Ki, E., & Kwon, S. Y. (2015). The effects of accruals quality on audit hours and audit fees. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 129
21. Dabor, A. O. & Benjamine, U. (2018). Abnormal audit fee and audit quality: A moderating effect of firm characteristics. *Journal of Dynamic Economics and Business*, 14, 327-340
22. Dechow, P. M., Ge, W., and Schrand, K. M. (2010). Understanding Earning Quality. Working paper, Retrieved from: <http://www.ssrn.com>
23. Griffin , Paul A. and David H. Lont (2011) Audit fees around dismissals and resignations: Additional evidence, *Journal of Contemporary Accounting & Economics* 7 PP. 65-8
24. Hribar, P., Kravet, T., & Wilson, R. (2014). A new measure of accounting quality. *Rev Account Stud*, 19, 506538
25. Soedaryono, B. (2017). Relationship between abnormal audit fees and audit quality before and after the adoption of ifrs in automotive and

The Relationship between Audit Fees with Earnings Quality and Financial Reporting Quality

Farzin Khoshkar¹

Sohaila Rostami^{*2}

Mahnaz KHandeh³

Date of Receipt: 2020/01/18 Date of Issue: 2020/01/25

Abstract

Financial reporting directly affects the capital market. The fee for auditing services is an essential condition for ensuring financial reporting. However, higher audit fees do not always reflect higher quality audit costs. The results of abnormal auditing related research are also found in various forms in the accounting literature, indicating the complexity and uncertainty of interpretation of audit fees and its relationship to financial reporting. The purpose of this study was to investigate the relationship between audit fees and earnings quality and financial reporting quality in listed companies in Tehran Stock Exchange. The required information for this research is taken from the financial statements of 119 companies over the period 2014-2018. The research method is descriptive correlational with applied approach and the data collection method is based on the theoretical foundations of the library method and in the hypotheses testing part is the financial statements documentation method and Panel analysis was used to analyze the hypothesis. Model estimation results showed that there is a significant and negative relationship between audit fee and earnings quality and financial reporting quality of listed companies in Tehran Stock Exchange.

Keyword

Audit Fees, Earnings Quality, Financial Reporting Quality

1. Nasser Khosro Institute of Higher Nonprofit Education, Saveh, Iran (f.khoshkar@hnhk.ac.ir).
2. Nasser Khosro Institute of Higher Nonprofit Education, Saveh, Iran (*Corresponding Author: Rostami.s@hnhk.ac.ir).
3. Nasser Khosro Institute of Higher Nonprofit Education, Saveh, Iran (Khandeh.m@hnhk.ac.ir).